

Přednáška Dějiny Romů v Československu (1945-89) z cyklu „Úvod do romistiky“ – FFMU 28.11. 2007

Druhá světová válka s sebou přinesla téměř úplné vyvraždění Romů v Čechách a na Moravě. Po roce 1945 začali přicházet za prací Romové především z romských osad na Slovensku. Podle soupisu Romů provedeného v roce 1947 státními orgány žilo v českých zemích již přes 16 000 Romů. Přicházeli především do pohraničí a do průmyslových oblastí severních Čech a Moravy, odkud bylo předtím odsunuto německé obyvatelstvo.

Slovenští Romové přicházeli z kulturně odlišného prostředí izolovaných romských osad do českých měst. Tento přechod byl spojen s přetrháním tradičních rodových vazeb uvnitř romské komunity i navenek. Do Čech a na Moravu přicházeli Romové především v 50. letech. Počet takto příchozích Romů narůstal a v roce 1989 se odhadovalo, že v Čechách a na Moravě žilo 150-180 000 Romů. Z tohoto počtu tvoří dodnes asi 80-85% potomci slovenských Romů po staletí usazených v romských osadách. Asi 10% tvoří tzv. olašští Romové, kteří kočovali až do roku 1959 a zbývajících 5% tvoří potomci původních českých, moravských Romů a Sintů (němečtí Romové). Jednotlivé romské skupiny se od sebe liší především dialektem romštiny a zvyky.

Po roce 1948 ve vztahu k Romům došlo nejprve k jejich formálnímu zrovnoprávnění (zrušení diskriminačního zákona č.117/27 Sb.), ovšem společensky zůstali Romové stále na okraji. Od druhé poloviny 50.let přistoupil tehdejší režim k otevřené politice asimilace Romů.

Nejprve bylo zlikvidováno kočování zákonem č.74/58 o trvalém usídlení kočujících osob. Na základě tohoto zákona byl proveden soupis těchto osob, z nichž část tvořili Romové. Nejvýrazněji se zákon dotkl skupiny tradičně kočovných tzv. olašských Romů, ale postižení byli i mnozí slovenští Romové, kteří přijížděli do českých zemí za prací. Na základě prováděcích předpisů potom měly osoby označené za „kočovníky“ zákaz vzdalovat se bez povolení z míst, kam byli usazeni.

Od počátku 60.let byly zavedeny tehdejšími národními výbory zvláštní seznamy Romů bydlících v jednotlivých místech. V roce 1965 na základě usnesení vlády bylo rozhodnuto o „rozptylu“ romského obyvatelstva. Usnesení bylo plánem na likvidaci nevyhovujících romských osad a „rozptýlení“ jejich obyvatel na různá místa. V praxi byla provedena likvidace 2 700 chatrčí. Asi 3000 rodin bylo přesídleno v rámci Slovenska a 494 rodin bylo přesídleno do Čech. Do roku 1970 se 109 rodin přesídlených do českých zemí vrátilo na Slovensko. Uvnitř českých zemí se likvidace dotkla 49 „nežádoucích cikánských soustředění“, což znamenalo přesídlení 435 rodin.

Tento plán byl realizován do roku 1968. Na jedné straně došlo k likvidaci nejhorších (hygienicky a sociálně) romských osad, na druhé straně došlo k narušení tradičních sociálních vazeb uvnitř romské komunity. Přesídlením zanikal také tradiční hodnotový řád platný uvnitř romských komunit. Tradiční romská kultura i romský jazyk byly označeny za přežitek a Romové byli nabádáni k tomu aby např. neučili své děti romsky. Tehdejší režim ovšem poněkud zlepšil zdravotnickou a sociální péči.

V roce 1968 došlo k jisté celospolečenské demokratizaci poměrů. Toho využili mj. Romové a založili první romskou organizaci-Svaz Cikánů-Romů. Tato organizace se snažila o udržení a propagaci romské kultury a snažila se také pomáhat v řešení sociálních problémů. Od počátku 70.let vyhlásily státní orgány program tzv. společenské integrace Romů. Částečné podpory se dostalo i romskému jazyku. Na mezinárodní úrovni se Romové z Československa aktivně podíleli na ustavení Mezinárodní romské unie. Tato aktivita skončila v roce 1973 kdy byl Svaz Cikánů-Romů na nátlak státních orgánů zrušen. Od poloviny 70.let začala být znovu uplatňována asimilační politika (zákaz romského jazyka, sterilizace romských žen atp.).

Atmosféra se poněkud uvolnila až v polovině 80. let, kdy bylo možné v malých nákladech publikovat v romštině a bylo možné začít hovořit o romské kultuře.

Politika státních orgánů v letech 1945-1989 měla ve svých důsledcích dva základní aspekty. Na jedné straně došlo k formálnímu zrovnoprávnění Romů a ke zlepšení jejich materiální situace (zlepšení životní úrovně, přístup ke vzdělání). Na druhé straně došlo k přetrhání tradičních vazeb a ke zničení tradičních norem. Romové neměli možnost rozhodovat sami o svém osudu, byli pouhým objektem státní politiky.

Doporučená literatura:

Davidová E.-Romano drom. Cesty Romů 1945-1990, Olomouc 1995

Horváthová J.-Kapitoly z dějin Romů, Praha 2002

Nečas C.-Romové v České republice včera a dnes, Olomouc 1995

Pavelčíková N. – Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989, Praha 2004